Evaluatie experiment ‘beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl’ (GLBB)

Meting 2020

Evaluatie experiment ‘beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl’ (GLBB)

Meting 2020

Consortium 2B MBO

Aan de totstandkoming van deze rapportage is een bijdrage geleverd door:
Erik Keppels, Maarten Wolbers (KBA Nijmegen),
Joris Cuppen (ResearchNed)

KBA Nijmegen – ResearchNed

KBA Nijmegen
Toernooiveld 9
6525 ED Nijmegen
Tel. 024- 382 32 40 / info@kbanijmegen.nl

ResearchNed
Nassausingel 4
6511 EV Nijmegen
Tel. 024-3594488 / info@researchned.nl

Evaluatie experiment 'beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl' (GLBB)
Meting 2020. Consortium 2B MBO

ISBN 978-94-92743-30-5
NUR 840

Foto omslag: Can Stock Photo / photography3

© 2020 KBA Nijmegen | ResearchNed

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt te Nijmegen. No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photo print, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Deze publicatie maakt deel uit van het door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek gefinancierde onderzoeksprogramma Evaluatie van twee beleidsinterventies in het MBO: inwerkingtreding wet 'Doelmatige leerwegen' en herziening kwalificatiestructuur.

NRO-projectnummer: 405-15-425

Inhoud

Managementsamenvatting 1

Hoofdstuk 1 **Inleiding** 5
1.1 Inleiding 5
1.2 Onderzoeksvragen 6
1.3 Conceptueel kader 7
1.4 Onderzoeksaanpak 4-meting 8

Hoofdstuk 2 **Deelnemende instellingen en opleidingen** 9
2.1 Deelnemende instellingen en opleidingen 9
2.2 Schatting aantal instromende studenten 12

Hoofdstuk 3 **Resumé van bevindingen uit eerdere metingen** 13

Hoofdstuk 4 **Wel of geen wettelijke verankering: bevindingen 4-meting** 17
4.1 Scenario's 17
4.2 Oordelen over de scenario's 18
4.3 GLBB en flexibilisering van het mbo (scenario 3) 20

Hoofdstuk 5 **Conclusies en aanbevelingen** 22

Bijlage – Artikel 5, lid 1 van het Besluit van 15 mei 2015 "Besluit experiment beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl" 28

Managementsamenvatting

Het experiment 'beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl' (GLBB) is in schooljaar 2015/16 van start gegaan en eindigt op 31 juli 2021. Met het experiment krijgen deelnemers in het eerste leerjaar onderwijs in de bol en in het laatste leerjaar in de bbl. Het is aan de instelling of de mogelijk tussenliggende leerjaren worden gevolgd in de bol dan wel de bbl.

Het consortium 2B MBO (KBA Nijmegen en ResearchNed) voert in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) de meerjarige evaluatie van het experiment GLBB uit. De onderzoeksvragen voor de evaluatie zijn als volgt geformuleerd.

1. *Wat zijn de opbrengsten van het experiment in termen van de gestelde doelen?*
2. *Hoe wordt de GLBB ingericht en wat is daarin succesvol en wat niet?*
3. *Wat is de bijdrage van het beleid (ruimte in wet- en regelgeving) aan de opbrengsten?*
4. *Of en hoe kan een GLBB naast de bestaande leerwegen als zelfstandige leerweg in de WEB worden verankerd?*

Deze rapportage omvat de bevindingen van de vierde meting. De resultaten van de vijfde (laatste) meting komen te laat voor de besluitvorming door OCW. De onderhavige vierde meting geeft daarom antwoord op alle onderzoeksvragen.

Onderzoeksvraag 1

Het GLBB-experiment wordt op beperkte schaal uitgevoerd. In totaal zijn 67 aanvragen gedaan, waarvan er 48 zijn toegekend en 41 ook daadwerkelijk gestart. Ongeveer een kwart is gaandeweg gestopt, met name vanwege een te geringe instroom of de voorkeur voor bedrijven en studenten voor de reguliere bbl. De 30 overgebleven GLBB-opleidingen hebben gezamenlijk een jaarlijkse instroom van circa 450 studenten.

De behoefte aan opleidingen met een combinatie van bol en bbl is groter dan uit de (beperkte) deelname aan het experiment kan worden afgeleid. Enerzijds omdat kleine bedrijven nauwelijks participeren in het experiment. Voor hen is het lastig. Het vraagt niet alleen een grote commitment en een intensieve samenwerking met de mbo-instelling, maar ook een verplichte garantie vooraf voor het beschikbaar stellen van een zelf te bepalen aantal praktijkplaatsen. Anderzijds is zichtbaar dat het combineren van bol en bbl in eenzelfde opleiding buiten het experiment voorkomt. Deze "GLBB-achtige trajecten" zijn met analyses op DUO-data getraceerd en blijken geconcentreerd in een aantal clusters van opleidingen voor te komen, namelijk bij Haarverzorging (opleidingen Kapper), Keuken/Bediening (opleidingen Kok en Gastheer/-vrouw), Verzorging en verpleging (opleidingen Verzorgende-IG en Mbo-Verpleegkundige), Timmeren en Voertuigen en mobiele werktuigen (opleiding Autotechnicus). Het aantal leerweg switchende studenten in GLBB-achtige trajecten is groter dan het aantal studenten in het experiment.

Hoewel het aantal studenten in GLBB-opleidingen in het experiment en in GLBB-achtige trajecten buiten het experiment gering is, zijn de betrokkenen rondom de opleidingen enthousiast over het combineren van bol en bbl in een opleiding. De twee belangrijkste opbrengsten zijn:

- De student komt beter beslagen ten ijs in het leerbedrijf en is daar beter inzetbaar. Voor het bedrijf heeft dit als belangrijk voordeel dat zij minder tijd aan begeleiding kwijt is.

- De GLBB is aantrekkelijker en/of past beter voor bepaalde studenten. Daardoor is het onderwijs toegankelijker, met name voor vakvreemde vmbo-/havo-instroom met een niet-passende vooropleiding en voor jonge vo-instromers die eerst zacht kunnen landen in de veilige omgeving van de school alvorens het bedrijf in te stappen. Voor herintreders en zij-instromers kan de GLBB een uitkomst zijn, maar vaak heeft de reguliere bbl vanwege de behoefte aan inkomen de voorkeur.

Onderzoeksvraag 2
De samenwerking tussen school en bedrijf/bedrijven is bij een deel van de GLBB-opleidingen intensief. Het moeten aangaan van een samenwerkingsovereenkomst heeft daar een bijdrage aan geleverd, doordat vanaf de start afspraken zijn gemaakt en er vaak wordt overlegd en geëvalueerd. Het overleg gaat onder meer over de invulling en inrichting van het onderwijs. Het gaat bijvoorbeeld om co-creatie, co-makership, docentenstages en hybride leren. De intensieve(re) samenwerking leidt met andere woorden tot onderwijsvernieuwing, dat tevens doorsijpelt naar de reguliere bol en bbl. Daar waar de samenwerking intensiever is geworden is de kwaliteit van het onderwijs volgens betrokkenen verbeterd, een niet-beoogde en positieve bijvangst.
Bij een deel van de GLBB-opleidingen is een intensieve(re) samenwerking en hogere onderwijskwaliteit niet aan de orde. Aan de invulling en inrichting is bij deze opleidingen niet veel veranderd, althans niet als gevolg van de GLBB. Zelfs het combineren van bol en bbl in dezelfde opleiding is vaak geen vernieuwing, maar een voortzetting van de wijze waarop het in de jaren voor invoering van het experiment ook gebeurde.

Onderzoeksvraag 3
De bijdrage van het beleid in het realiseren van de opbrengsten is vooral gelegen in de mogelijkheid om bol en bbl in eenzelfde traject te combineren. De voorwaarde in het experiment dat sprake moet zijn van gehele leerjaren bol en bbl vinden betrokkenen van diverse deelnemende GLBB-opleidingen onvoldoende flexibel. De wens is er om studenten de overstap naar de bbl te laten maken op het moment dat zij daar rijp voor zijn, en dat moment is niet vooraf bepaald en kan per student verschillen. Ook sommige GLBB-achtige trajecten buiten het experiment zijn deze mening toegedaan, wat voor hen een relevante reden is om niet aan het experiment mee te doen. Aan de andere kant heeft niet iedere opleiding behoefte aan verdergaande flexibilisering in het moment van overstap naar de bbl, met als reden dat een vooraf bepaald overstapmoment het eenvoudiger en doelmatiger maakt om een lesprogramma te ontwikkelen en uit te voeren.

Onderzoeksvraag 4
De evaluatie toont aan dat het combineren van bol en bbl nuttig is. Omdat het combineren van bol en bbl in eenzelfde traject in de WEB niet is toegestaan, lijkt wettelijke verankering van de GLBB voor de hand te liggen. Gezien de beperkte deelname aan het experiment is het gedogen van GLBB-opleidingen en GLBB-achtige trajecten een alternatief. Aan de – aan het experiment deelnemende – opleidingen zijn twee scenario's voorgelegd. Het eerste scenario is de gedoogconstructie waarbij scholen een combinatieopleiding mogen aanbieden en deze ook openbaar mogen promoten. De voorwaarde bij dit scenario is dat de keuze voor het wel of niet overstappen naar de bbl bij de student ligt, en daarmee dat de opleiding zowel een reguliere bol als een reguliere bbl aanbiedt. Het tweede scenario gaat uit van wettelijke verankering met als aanvulling op het experiment dat de overstap van bol naar bbl ook halverwege een leerjaar mag worden gepro-

grammeerd. De meerderheid van de betrokkenen is voorstander van wettelijke verankering. Allereerst vanuit principieel oogpunt: men wil erkenning voor het traject en de status dat het GLBB-traject volwaardig en goed is. Anderzijds vanuit organisatorisch oogpunt: het om diverse redenen niet willen of kunnen aanbieden van zowel een reguliere bol als een reguliere bbl. Dit was bij de geschetste gedoogconstructie namelijk als voorwaarde gesteld. Geen van beide scenario's is voor alle partijen ideaal. De gedoogconstructie niet vanwege bovengenoemde reden; wettelijke verankering niet vanwege een vooraf bepaald vaststaand moment van de overstap van bol naar bbl. Tenzij gesleuteld wordt aan de voorwaarden verbonden aan de scenario's heeft wettelijke verankering dus de voorkeur van de deelnemende GLBB-opleidingen.

In het geval van wettelijke verankering is de vraag op welke wijze dit gedaan kan worden. In principe kunnen de uitgangspunten van het experiment worden behouden. Daarbij verdienen drie aspecten in ieder geval nadere toelichting, namelijk de te hanteren urennorm, bekostigingsfactor en de omgang met de in het experiment verplicht gestelde samenwerkingsovereenkomst en garantie van praktijkplaatsen.
De urennorm is het meest eenvoudig. Ten behoeve van het experiment zijn de urennormen reeds uitgedacht. Deze kunnen worden overgenomen en behoeven alleen aanvulling als vastgehouden wordt aan de mogelijkheid uit scenario 2 om de overstap van bol naar bbl ook halverwege een leerjaar te mogen programmeren.
Voor de bekostigingsfactor geldt een gelijke redenering als voor de urennorm. Omdat de bekostiging van de bol verschilt met die van de bbl, zou voor iedere variant van de GLBB een separate bekostigingsfactor berekend moeten worden. In het voorbeeld van een driejarige GLBB-opleiding zijn er vijf varianten mogelijk, namelijk een opleiding met 2,5 jaar bol, 2 jaar bol, 1,5 jaar bol, 1 jaar bol en 0,5 jaar bol.
Bij het scenario van wettelijke verankering zijn de voorwaarden van een samenwerkingsovereenkomst en een gegarandeerd aantal praktijkplaatsen niet opgenomen, mede omdat niet duidelijk is of zoiets verplicht gesteld kan worden als het niet langer om een experiment gaat. Maar gezien het positieve effect van een samenwerkingsovereenkomst op de intensiteit en duurzaamheid van de samenwerking en op de onderwijskwaliteit ligt het wel voor de hand om school en bedrijf op de een of andere wijze te stimuleren om afspraken over bijvoorbeeld de onderlinge samenwerking, invulling van het onderwijs en over het aanbieden van praktijkplaatsen met elkaar te maken voordat zij een GLBB starten. Dit zou bijvoorbeeld ook door middel van een intentieverklaring in plaats van de in het experiment verplicht gestelde samenwerkingsovereenkomst kunnen gebeuren.

Alternatief?
De evaluatie toont dat zowel het scenario van wettelijke verankering als het scenario van de gedoogconstructie vanuit het oogpunt van de directbetrokkenen (school, student, bedrijf) niet ideaal is. Een alternatief scenario, dat niet is onderzocht, betreft een ruimere interpretatie van de WEB. Eerder heeft OCW bij het verkorten van de onderwijsduur binnen de kaders van de WEB meer mogelijkheden gecreëerd om te werven voor groepen studenten die een verkort opleidingstraject wilden doen (zie handreiking verkorten, vraag 5 en 7). Naar analogie daarvan zijn er wellicht ook mogelijkheden om dit toe te passen op de gecombineerde leerweg bol/bbl. Dat zou dan betekenen dat werven voor een opleiding in een gecombineerde leerweg mag, zolang de school duidelijk maakt voor welke doelgroep deze opleiding is, welke toelatingscriteria de school hanteert en hoe de school deze beoordeelt. Voor studenten in de gecombineerde leerweg moet

op basis van afspraken in de onderwijsovereenkomst duidelijk zijn op welk moment de overstap van de bol naar de bbl plaatsvindt. Met instemming van de student en het leerbedrijf waar de beroepspraktijkvorming plaatsvindt, kan van dat vooraf vastgelegde moment worden afgeweken. Met dit alternatief kunnen mbo-instellingen hun studenten een gecombineerde leerweg blijven aanbieden (maar waarbij de keuze voor overstap naar een andere leerweg uitsluitend bij de student ligt). Zodat de tijd en energie die opleidingen in het experiment hebben gestoken en de daaruit voortvloeiende onderwijsprogramma's, onderwijsvernieuwing en intensieve samenwerking met bedrijven niet verloren gaan, net zomin als de voordelen die het voor studenten en bedrijven biedt.

Hoofdstuk 1

Inleiding

1.1 Inleiding

In het schooljaar 2015/16 zijn de eerste mbo-instellingen van start gegaan met het experiment 'beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl' (GLBB). Dit experiment is een uitwerking van het Techniekpact 2020 en is aangekondigd in de Kamerbrief 'Ruim baan voor vakmanschap' (mei 2014). Met het experiment krijgen studenten in het eerste leerjaar onderwijs in de bol en zijn zij in het laatste leerjaar aan de slag bij een bedrijf. Het is aan de instelling of de (eventueel aanwezige) tussenliggende leerjaren worden gevolgd in de bol dan wel de bbl. Een instelling die met een opleiding mee wil doen aan het experiment dient hiervoor een aanvraag in. In principe komen alle opleidingen op niveau 2, 3 en 4 voor deelname in aanmerking. Een instelling kan niet meer dan tien opleidingen in de gecombineerde leerweg aanbieden. Gelijk met de aanvraag levert de instelling een samenwerkingsovereenkomst met het leerbedrijf of de leerbedrijven aan. De samenwerkingsovereenkomst dient een garantie te bevatten van een praktijkplaats voor alle deelnemers aan de gecombineerde opleiding tegen een marktconforme beloning. Een arbeidsovereenkomst is niet per se nodig.

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft de gecombineerde leerweg opgezet als een experiment en wil door middel van een monitor en evaluatie het experiment op de voet én over de jaren heen volgen. Namens OCW heeft het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) aan het consortium 2B MBO (bestaande uit KBA Nijmegen en Research-Ned) de opdracht gegeven het experiment te monitoren en te evalueren. De evaluatie is gestart in 2016 en eindigt in 2021. De uitvoering van de evaluatie focust op de voortgang van de implementatie van het experiment, in welke mate de beoogde effecten optreden, of, en zo ja, welke onbedoelde en ongewenste effecten optreden en hoe deze effecten ([on]bedoeld en [on]gewenst) verklaard kunnen worden.

In 2016 is de stand van zaken bij aanvang van het experiment GLBB geschetst aan de hand van een 0-meting. In de 0-meting is de studentpopulatie beschreven en zijn het kader en de opzet van het onderzoek gepresenteerd. In 2017 is de 1-meting gepubliceerd, waarin is gefocust op het schooljaar 2015/16 en meer specifiek op wie aan het experiment GLBB deelnemen en waarom zij deelnemen, en op de implementatie en organisatie van de GLBB. Daarnaast is het eerste cohort studenten in hun overstap naar het twe*ede leerjaar gevolgd. In 2018 zijn de uitkomsten van de 2-meting gepresenteerd. De focus van de 2-meting ligt op het schooljaar 2016/17, waarbij enerzijds is ingezoomd op de deelnemende instellingen en studenten van het experiment (er is onder meer een enquête onder studenten gehouden) en anderzijds een kwantitatieve verkenning naar GLBB-achtige trajecten is uitgevoerd. Met GLBB-achtige trajecten worden opleidingen bedoeld waarin meerdere studenten switchen van leerweg, maar waarbij de betreffende opleiding niet deelneemt aan het GLBB-experiment. In 2019 zijn de bevindingen van de 3-meting gepubliceerd, ditmaal met een overzicht van de actieve opleidingen in schooljaar 2017/18. De focus van

de 3-meting ligt op de GLBB-achtige trajecten, waarbij de kwantitatieve verkenning uit de 2-meting is uitgebreid met een nader kwalitatief onderzoek (interviews met opleidingsmanagers van GLBB-achtige trajecten).

Het experiment GLBB eindigt op 31 juli 2021. De evaluatie van het experiment loopt tot en met de 5-meting in 2021. De besluitvorming door OCW over het experiment dient echter tijdig te gebeuren, bij voorkeur voor de zomer van 2020, om de mbo-instellingen voldoende tijd te geven in voorbereiding op schooljaar 2021/22. De bevindingen van de 5-meting zullen daarmee te laat komen om meegenomen te kunnen worden in de besluitvorming. Dat wil dus zeggen dat de huidige 4-meting het laatste deel is van de evaluatie dat input geeft voor de besluitvorming. Om die reden geven we in de onderhavige rapportage – na een overzicht van alle deelnemende instellingen en opleidingen (hoofdstuk 2) – eerst een resumé van de bevindingen uit de eerste drie metingen (hoofdstuk 3), alvorens de uitkomsten van de 4-meting te presenteren (hoofdstuk 4). De focus in de 4-meting ligt op de vraag of de GLBB wel of niet als een zelfstandige leerweg wettelijk verankerd dient te worden (onderzoeksvraag 4). De rapportage wordt afgesloten met conclusies en aanbevelingen (hoofdstuk 5).

1.2 Onderzoeksvragen

De gecombineerde leerweg is een nieuwe loot aan de stam en is een vernieuwing in het mbo, waarmee een extra keuzemogelijkheid wordt gecreëerd. Het experiment met de gecombineerde leerweg wordt gemonitord en geëvalueerd. De vraagstelling van deze monitor en evaluatie is als volgt:

1. *Wat zijn de opbrengsten van het experiment in termen van de gestelde doelen (d1-d5)?*
   - betere inzetbaarheid van studenten in het leerbedrijf door ze meer kennis en (praktische) vaardigheden mee te geven (d1);
   - bijdragen aan een ‘leven lang ontwikkelen’ door herintreders op de instelling eerst theoretisch bij te scholen in het bol-deel van de opleiding (d2);
   - het verbeteren van de kwaliteit van het beroepsonderwijs door een andere/betere balans tussen de theoretische en praktische voorbereiding op het beroep (d3a);
   - het verbeteren van de toegankelijkheid van het beroepsonderwijs door een andere/betere balans tussen de theoretische en praktische voorbereiding op het beroep (d3b);
   - het realiseren van een groter aanbod aan praktijkplaatsen (d4);
   - het verbeteren van de doelmatigheid van het onderwijs door een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt (d5).
2. *Hoe wordt de GLBB ingericht en wat is daarin succesvol en wat niet?*
3. *Wat is de bijdrage van het beleid (ruimte in wet- en regelgeving) aan de opbrengsten?*
4. *Of en hoe kan een GLBB naast de bestaande leerwegen als zelfstandige leerweg in de WEB worden verankerd?*

1.3 Conceptueel kader

In de monitor/evaluatie wordt onderzocht hoe, en in welke mate de beleidsmaatregelen bijdragen aan het bereiken van de doelen. Ten behoeve van de monitor en evaluatie van het experiment GLBB wordt het hierna gepresenteerde conceptuele kader voor de achterliggende beleidstheorie benut. De gedachte achter het kader is als volgt (zie bovenste deel van onderstaand schema). De beleidsmaatregelen leiden (met inbegrip van eventueel aanwezig/benut flankerend overheidsbeleid en geboden/benutte ruimte in wet- en regelgeving) tot besluitvorming in de mbo-instellingen. Vervolgens worden de maatregelen geïmplementeerd. Dit leidt tot aanpassingen van de programmering en de organisatie, en daarmee van de uitvoering en realisatie van het onderwijs in de instelling. Gerealiseerde voorziene en eventuele onvoorziene effecten vormen de 'outcome'. Het kader gaat ervan uit dat ook ander aanpalend beleid (zoals Taal- en rekenbeleid, Kwaliteitsafspraken mbo, Passend Onderwijs) en externe factoren (zoals de economische conjunctuur) de diverse schakels en relaties in de keten kunnen beïnvloeden.

Het onderste deel van het schema geeft de relatie tussen het kader en de onderzoeksvragen weer. De vierde onderzoeksvraag (of en hoe een GLBB naast de bestaande leerwegen als zelfstandige leerweg in de WEB kan worden verankerd) is niet in het schema opgenomen. Het is een eigenstandige vraag die in het laatste jaar van het onderzoek – op basis van de uitkomsten uit de evaluatie GLBB en van een aantal aanvullende diepte-interviews – wordt beantwoord.

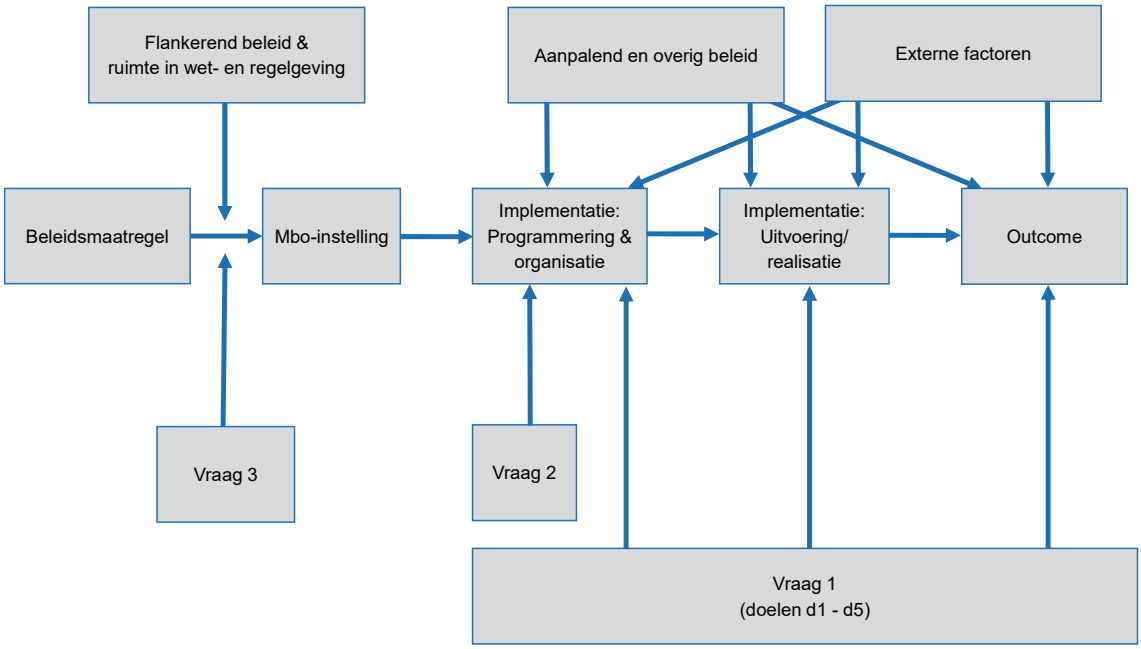

1.4 Onderzoeksaanpak 4-meting

Het oorspronkelijke idee voor de evaluatie van het experiment GLBB is om het implementatieproces en de outcome (effecten) inzichtelijk te maken via zowel analyse van bestaande databases en registers (DUO), en datacollectie bij mbo-instellingen (interviews). In eerdere metingen is dit ook gebeurd en is een *kwantitatieve* en een *kwalitatieve* evaluatie opgezet. Daaruit is gebleken dat het onhaalbaar is een geschikte kwantitatieve evaluatie uit te voeren naar de effecten van het experiment in termen van (lagere) uitval, (hoger) intern rendement en (betere) aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt. De belangrijkste reden is dat de experimentgroep niet goed getraceerd kan worden in de DUO-registerdata (handmatig moet worden 'aangevinkt' dat een student in een GLBB-opleiding zit en dit proces blijkt onvolledig of zelfs verkeerd te gebeuren). Na herhaalde pogingen in eerdere metingen is het niet gelukt om de experimentgroep goed in beeld te krijgen. Als dat wel goed zou kunnen, dan zijn er ook methodologische uitdagingen die moeilijk overwonnen kunnen worden, zoals dat sprake is van een kleine experimentgroep en het niet kunnen vinden van passende controlegroepen (onder meer omdat er nogal eens sprake is van selectie van studenten voor de GLBB-opleidingen, waardoor de experimentgroep specifieke kenmerken en kwaliteiten herbergt). Daarnaast blijkt uit gevoerde gesprekken dat genoemde effecten zoals lagere uitval niet beoogd zijn met een GLBB-opleiding.

Ten behoeve van de 4-meting is de kwantitatieve evaluatie om voornoemde redenen komen te vervallen en is alleen een kwalitatieve evaluatie uitgevoerd. Vanwege het belang van de meting voor de besluitvorming over het experiment zijn de projectleiders/opleidingsmanagers van *alle* toegekende (en een aantal afgewezen) aanvragen voor GLBB-opleidingen gevraagd deel te nemen aan een *face-to-face* gesprek. Vrijwel alle GLBB-opleidingen hebben gehoor aan dit verzoek gegeven. In de gesprekken is teruggeblikt op het verloop van het experiment in het algemeen en de betreffende GLBB-opleiding in het bijzonder. En er is vooruitgekeken naar de toekomst, naar de wijze waarop het experiment een vervolg zou kunnen krijgen. Het gesprek over de toekomst is gevoerd aan de hand van een aantal scenario's, met als hamvraag of de GLBB wel of niet als zelfstandige leerweg wettelijk verankerd dient te worden.

Hoofdstuk 2

Deelnemende instellingen en opleidingen

Het experiment GLBB is gestart op 1 augustus 2015 en eindigt op 31 juli 2021 en deelname is open voor alle opleidingen op niveau 2, 3 en 4. Een instelling kan niet meer dan tien opleidingen in de gecombineerde leerweg aanbieden. De eerste vier jaar van het experiment konden instellingen jaarlijks een aanvraag indienen. De laatste experimentopleidingen zijn in schooljaar 2018/19 gestart.

Onderwijsprogramma	Laatste datum aanvraag	Start in schooljaar
Vierjarige opleiding	15 januari 2016	2016/17
Driejarige opleiding	15 januari 2017	2017/18
Tweejarige opleiding	15 januari 2018	2018/19

Bij aanvang van het experiment is de regel opgesteld dat alle experimentdeelnemers in staat moeten zijn om vóór afloop van het experiment medio 2021 een diploma te bemachtigen. Dit zou echter tot de onwenselijke situatie leiden dat GLBB-opleidingen al vrij snel met de instroom van nieuwe studenten moeten stoppen. Gedurende het experiment heeft het ministerie van OCW daarom laten weten dat nieuwe deelnemers ingeschreven mogen worden tot en met schooljaar 2020/21.

2.1 Deelnemende instellingen en opleidingen

Door de jaren heen zijn 67 aanvragen gedaan door mbo-instellingen om een GLBB-opleiding te mogen starten. De minister van OCW heeft ten behoeve van de schooljaren 2015/16, 2016/17, 2017/18 en 2018/19 respectievelijk 26, 15, 5 en 2 beschikkingen afgegeven voor opleidingen om te starten met een GLBB. In totaal zijn dus 48 aanvragen toegekend, en zijn 19 aanvragen om diverse redenen afgewezen dan wel door de instelling zelf ingetrokken.

Van de 48 toegekende aanvragen zijn er in totaal 41 gestart. De gestarte opleidingen zijn in tabel 2.1 weergegeven. De asterisken vóór de BRIN-nummers in de tabel staan voor het eerste cohort waarmee de betreffende opleiding kon starten. Eén asterisk staat voor cohort 2015/16, twee asterisken voor 2016/17, drie asterisken voor 2017/18 en vier asterisken voor 2018/19.
Diverse opleidingen, zoals de koksopleidingen bij ROC Midden Nederland, Mbo-Verpleegkundige van Vista College, Verzorgende-IG van Albeda College en Gilde Opleidingen, Middenkaderfunctionaris bouw/infra van ROC Ter Aa en ROC Rivor en de metselaarsopleidingen van ROC Rivor, zijn gaandeweg het experiment gestopt. Een belangrijke reden is het gebrek aan instroom en de voorkeur bij een deel van de bedrijven en studenten voor de reguliere bbl. Voor één niveau-4-opleiding is de reden dat studenten in de laatste twee bbl-leerjaren onvoldoende toe kunnen werken naar een eventuele doorstroom richting het hbo. Studenten die zijn gestart, kunnen de opleiding wel altijd afmaken bij de betreffende instelling volgens de combinatie bol-bbl.

Tabel 2.1: Toegekende en gestarte GLBB-opleidingen (bron: DUO)

Brin	Instelling	Naam opleiding	Crebo	Crebo actueel	Niveau	Duur opleiding	Opzet opleiding
*25LH	ROC Midden NL	Kok	25180	25180	2	2 jaar	bol/bbl
*25LH	ROC Midden NL	Zelfstandig werkend kok	25182	25182	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
*25PV	Scalda	Timmerman	22010/94920	25128	2	2 jaar	bol/bbl
*25PV	Scalda	Metselaar incl. casco lijm-werk	93901	25103	2	2 jaar	bol/bbl
*25PV	Scalda	Metselaar incl. lichte schei-dingswanden	93902		2	2 jaar	bol/bbl
*25PL	Vista	Verzorgende IG	95530	25491	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
*25PL	Vista	MBO-Verpleegkundige	95520		4	4 jaar	bol/bol/bbl/bbl
*04EU	Kop van NH	Technicus Middenkader engineering	94421	25297	4	4 jaar	bol/bol/bbl/bbl
*25PZ	ROC v A'dam	Manager ondernemer café bar	90301	25185	4	3 jaar	bol/bol/bbl
*25PZ	ROC v A'dam	Monteur Mechatronica	91080	25342	2	2 jaar	bol/bbl
*30RM	ROC TOP	MBO-Verpleegkundige	95520	25480	4	4 jaar	bol/bbl/bbl/bbl
*04CY	ROC Rivor	Timmerman	94920	25128	2	2 jaar	bol/bbl
*04CY	ROC Rivor	Allround timmerman nieuw-bouw	94932	25118	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
*04CY	ROC Rivor	Allround timmerman bouw- en werkplaats	94931		3	3 jaar	bol/bbl/bbl
*04CY	ROC Rivor	Allround timmerman res-tauratie	94933		3	3 jaar	bol/bbl/bbl
*04CY	ROC Rivor	Metselaar incl. casco en lijm	93901	25103	2	2 jaar	bol/bbl
*04CY	ROC Rivor	Allround metselaar herstel en restauratie	94822	25102	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
*04CY	ROC Rivor	Allround metselaar incl. nieuwe metseltechnieken	94821		3	3 jaar	bol/bbl/bbl
*04CY	ROC Rivor	Allround metselaar aan- en verbouw	94823		3	3 jaar	bol/bbl/bbl
*04CY	ROC Rivor	Middenkaderfunctionaris Bouw	94823		4	4 jaar	bol/bol/bbl/bbl
*20MQ	ROC Da Vinci	Middenkaderfunctionaris Bouw / Infra	94051/94052	25104/25105	4	4 jaar	bol/bol/bbl/bbl
**25LH	ROC Midden NL	Gastheer/-vrouw	25168	25168	2	2 jaar	bol/bbl
**04EU	Kop van NH	Pedagogisch Medewerker Kinderopvang & Gespecia-liseerd pedagogische me-dewerker	23183/25484 /25486	23183/25484 /25486	3/4	3 jaar	bol/bol/bbl
**27YU	ROC van Twente	Monteur Mechatronica	25342	25342	2	2 jaar	bol/bbl
**25LJ	ROC Ter AA	Middenkaderfunctionaris bouw	25104	25104	4	4 jaar	bol/bol/bbl/bbl
**25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur elektro-technische industriële in-stallaties en systemen	25331	25331	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
**25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur elektro-technische installaties wo-ning en utiliteit	25332	25332	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
**25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur woning	25347	25347	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
**25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur utiliteit	25348	25348	3	3 jaar	bol/bbl/bbl

Brin	Instelling	Naam opleiding	Crebo	Crebo actueel	Niveau	Duur opleiding	Opzet opleiding
**25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur dakbedekking	25349	25349	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
**00GT	Albeda College	MBO-Verpleegkundige	23182	23182	4	4 jaar	bol/bol/bbl/bbl
**00GT	Albeda College	Verzorgende IG	23187	23187	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
**30RR	MBO Amersfoort	Zelfstandig Werkend Kok	25182	25182	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
**30RR	MBO Amersfoort	Zelfstandig Werkend Gastheer / Gastvrouw	25171	25171	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
***25PW	Drenthe College	Verspaner	25302	25302	2	2 jaar	bol/bbl
***25PW	Drenthe College	Allround verspaner	25298	25298	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
***25LT	Gilde Opleidingen	Verzorgende IG	25491	25491	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
***27YU	ROC van Twente	Zelfstandig werkend gastheer/gastvrouw	25171	25171	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
***27YU	ROC van Twente	Zelfstandig werkend kok	25182	25182	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
****25GV	Aeres MBO Barneveld	Medewerker groen en cultuurtechniek	25451	25451	2	2 jaar	bol/bbl
****05EA	Stichting STC-Group	Machinist railvervoer	25554	25554	3	2 jaar	bol/bbl

** Nieuw sinds schooljaar 2015/16;** Nieuw sinds schooljaar 2016/17; *** Nieuw sinds schooljaar 2017/18; **** Nieuw sinds schooljaar 2018/19.*

Zeven van de 48 opleidingen met een beschikking voor het GLBB-experiment zijn niet gestart, met als voornaamste reden dat het aantal aangemelde studenten onvoldoende was om de opleiding te bekostigen. Deze zeven opleidingen zijn in tabel 2.2 weergegeven.

Tabel 2.2: Toegekende, maar niet gestarte GLBB-opleidingen (bron: DUO)

Brin	Instelling	Naam opleiding	Crebo	Crebo actueel	Niveau	Duur opleiding	Opzet opleiding
28DE	ROC de Leijgraaf	Kok	90760		2	2 jaar	bol/bbl
30RR	MBO Amersfoort	Monteur Elektrotechnische installaties	94271		2	2 jaar	bol/bbl
30RR	MBO Amersfoort	Monteur werktuigkundige installaties	94272		2	2 jaar	bol/bbl
30RR	MBO Amersfoort	Timmerman	94920		2	2 jaar	bol/bbl
30RR	MBO Amersfoort	Schilderen	91450		2	2 jaar	bol/bbl
*25LH	ROC Midden NL	Gespecialiseerd pedagogisch medewerker	25484	25484	3	3 jaar	bol/bol/bbl
*25LH	ROC Midden NL	Pedagogisch werker kinderopvang	25486	25486	3	3 jaar	bol/bol/bbl

** Nieuw sinds schooljaar 2015/16;** Nieuw sinds schooljaar 2016/17; *** Nieuw sinds schooljaar 2017/18; **** Nieuw sinds schooljaar 2018/19.*

2.2 Schatting aantal instromende studenten

Tijdens de interviewronde is gevraagd hoeveel de jaarlijkse instroom van studenten ongeveer bedraagt. De schattingen voor de 30 kwalificaties zijn opgenomen in tabel 2.3. Bij sommige opleidingen is sprake van een sterke stijging of daling gedurende het experiment. Voor deze opleidingen is het aantal studenten in het laatstsbekende jaar weergegeven. Opleidingen zijn niet in tabel 2.3 gepresenteerd als ze inmiddels zijn gestopt met het aanbieden van het GLBB-experiment of als ze in het laatste schooljaar geen instroom hebben gerealiseerd.
Tabel 2.3 toont dat er momenteel – schooljaar 2019/20 – circa 450 studenten in de GLBB-opleidingen instromen. Dat is minder dan een half procent van de circa 130.000 à 135.000 studenten die jaarlijks nieuw het mbo instromen (bron: open onderwijsdata van DUO).

Tabel 2.3: Schatting aantal jaarlijks instromende studenten per GLBB-opleiding (bron: scholen)

Brin	Instelling	Naam opleiding	Niveau	Schatting gem. jaarlijkse instroom
25PV	Scalda	Timmerman	2	10
25PV	Scalda	Metselaar (2 kwalificaties)	2	5
25PL	Vista	Verzorgende IG	3	15
04EU	Kop van NH	Technicus engineering	4	15
25PZ	ROC v A'dam	Meewerkend horeca ondernemer	4	50
25PZ	ROC v A'dam	Monteur mechatronica	2	20
30RM	ROC TOP	Mbo-Verpleegkundige	4	25
04CY	ROC Rivor	Allround timmerman (3 kwalificaties)	3	5
20MQ	ROC Da Vinci	Middenkaderfunctionaris Bouw / Infra	4	35
25LH	ROC Midden NL	Gastheer/-vrouw	2	20
04EU	Kop van NH	Pedagogisch Medewerker Kinderopvang & Gespecialiseerd pedagogisch medewerker	3/4	15
27YU	ROC van Twente	Monteur mechatronica	2	25
25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur elektrotechnische industriële installaties en systemen	3	20
25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur elektrotechnische installaties woning en utiliteit	3	
25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur woning	3	20
25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur utiliteit	3	
25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur dakbedekking	3	
00GT	Albeda College	MBO-Verpleegkundige	4	50
30RR	MBO Amersfoort	Zelfstandig werkend kok	3	20
30RR	MBO Amersfoort	Zelfstandig werkend gastheer/-vrouw	3	10
25PW	Drenthe College	Verspaner	2	10
25PW	Drenthe College	Allround verspaner	3	
27YU	ROC van Twente	Zelfstandig werkend gastheer/-vrouw	3	20
27YU	ROC van Twente	Zelfstandig werkend kok	3	20
25GV	Aeres MBO Barneveld	Medewerker groen en cultuurtechniek	2	20
05EA	Stichting STC-Group	Machinist railvervoer	2	20
				ca. 450

Hoofdstuk 3

Resumé van bevindingen uit eerdere metingen

Omdat de onderhavige rapportage relevante input geeft voor de naderende besluitvorming door het ministerie van OCW over het GLBB-experiment, wordt in dit hoofdstuk een resumé van de kernbevindingen uit de eerste drie metingen gegeven. Samen met de bevindingen uit de meest recente meting (zie het volgende hoofdstuk) wordt zo een compleet beeld gegeven van de gehele evaluatie van het GLBB-experiment. De bevindingen worden puntsgewijs weergegeven.

Implementatie en organisatie van GLBB-opleidingen

- Bij een groot deel van de GLBB-opleidingen is het onderwijs in meer of mindere mate vernieuwd, bijvoorbeeld door:
  - een andere combinatie van theorie en praktijk (bijv. theorie direct toetsen in de praktijk, zodat de opgedane kennis en vaardigheden met deze voortdurende wisseling sneller en beter beklijft),
  - co-creatie lesstof door school en bedrijf (bijv. bedrijfsspecifieke elementen in keuzedelen),
  - co-uitvoering in het lesgeven (gastdocent van bedrijf voor de klas of een docent/begeleider van de school in het bedrijf).
- Het experiment is meestal niet de aanleiding om het onderwijs te vernieuwen. Vaak betreft het een traject dat al enkele jaren eerder is ingezet. Ook wordt de onderwijsvernieuwing veelal ingezet in de reguliere bol-/bbl-variant van dezelfde opleiding bij dezelfde instelling.
- De samenwerking tussen mbo-instellingen en leerbedrijven is doorgaans intensief en meestal intensiever dan bij de reguliere bol en bbl. Er zijn veel contactmomenten, zowel bij de aanvraag voor deelname aan het experiment als tijdens het experiment. In sommige gevallen zitten instelling en bedrijf op dezelfde locatie.
  - De intensieve samenwerking is een positieve bijvangst die kan leiden en bij sommige GLBB-opleidingen ook daadwerkelijk leidt tot de hiervoor gememoreerde onderwijsvernieuwing en naar het oordeel van betrokkenen daardoor ook tot een verhoging van de onderwijskwaliteit. Betrokkenen spreken van synergie als gevolg van co-creatie en co-uitvoering, van een gezamenlijk verantwoordelijkheidsgevoel en eigenaarschap over de opleiding en daardoor een continu geüpdatet curriculum.
  - Het komt voor dat de wensen en eisen van leerbedrijven (te?) zeer centraal staan in de samenwerking. Bijvoorbeeld als uitsluitend het leerbedrijf beslist over de selectie van studenten of dat de keuze voor het combineren van bol-bbl vooral gemaakt is vanuit financiële voordelen voor het bedrijf. In een enkel geval is zelfs sprake van een verstoorde relatie tussen school en bedrijf.

Typering GLBB-opleidingen

- Hoewel allemaal onderdeel van hetzelfde experiment, zijn de diverse GLBB-opleidingen niet gelijk. Ze verschillen van elkaar op basis van kenmerken zoals het type student dat instroomt, in het primaire doel dat wordt nagestreefd, in de wijze van selectie, in de leerweg die de GLBB heeft vervangen en in de leerweg(en) die studenten naast de GLBB konden kiezen voor dezelfde opleiding bij dezelfde instelling. Dergelijke kenmerken zijn benut om een typologie te

maken van de GLBB-opleidingen en hun instromende studenten. Dat heeft geleid tot zes typen:
  - Niet startklaar voor bbl
    - meest vaardige instromers naar reguliere bbl, rest naar GLBB
  - Geselecteerde instroom
    - meest vaardige instromers naar GLBB, rest naar reguliere bol of bbl
  - Onveranderd
    - de opleiding is qua inhoud en opzet (combi bol-bbl) onveranderd ten opzichte van voor de intrede van het GLBB-experiment
  - Vervanging van de reguliere bol: doelgroep onveranderd (vmbo-ers)
  - Vervanging van de reguliere bbl: doelgroep onveranderd (ouderen)
  - Extra variant naast de reguliere bol: doelgroep gelijk aan reguliere bol

Motieven voor en meerwaarde van het combineren van bol en bbl

- Voor mbo-instellingen:
  - vergroten van de toegankelijkheid van het onderwijs voor specifieke groepen instromers (GLBB is een beter passende leerweg voor herintreders, voor vakvreemde vmbo-/havo-instroom met een niet-passende vooropleiding en voor jonge vo-instromers die eerst zacht kunnen landen in de veilige omgeving van de school alvorens het bedrijf in te stappen),
  - studenten in het eerste deel van de GLBB-opleiding (bol-deel) de kans geven zich breed te oriënteren op meerdere verwante vakgebieden aan de hand van snuffelstages, om vakkennis en vakvaardigheden in een schoolse setting op te doen (eigen tempo, veilige/bekende omgeving), om benodigde certificaten te behalen (bijv. VCA, T-rijbewijs), om extra tijd te geven voor het vinden van een passende leerwerkplek. Kortom, om de overdracht naar de praktijk door het bol-deel als overgangsperiode 'warmer' te laten verlopen,
  - studenten in het tweede deel van de GLBB-opleiding (bbl-deel) praktijkervaring op te doen en zo de aansluiting op de arbeidsmarkt te versoepelen en het vinden van een baan te vergemakkelijken,
  - realisatie/behoud van praktijkplaatsen, omdat leerbedrijven bij GLBB een grotere bereidheid hebben voor het aanbieden van praktijkplaatsen (behoefte aan 'handjes op de werkvloer' is bij sommige bedrijven/branches groter dan de bereidheid tot opleiden).
- Voor bedrijven:
  - betere inzetbaarheid van studenten tijdens bbl-deel en daardoor minder begeleidingstijd,
  - extra werknemers werven doordat de GLBB aantrekkelijker of beter passend is dan de reguliere bol en bbl voor bepaalde typen instromers zoals herintreders, zij-instromers (bij sommige niveau 3 opleidingen speelt mee dat de GLBB in kortere tijd kan worden doorlopen dan voorheen, omdat voorheen vaak sprake was van een kopopleiding van 2 jaar na het verplicht starten in de verwante 2-jarige niveau 2 opleiding),
  - soms wordt met de combinatie bol-bbl een optimaal verdienmodel gevonden, mede ingegeven door de economisch zware tijden in de jaren voorafgaand aan het experiment.

- Voor studenten:
  - specifieke combinatie van bol en bbl, waarbij afhankelijk van de startsituatie en het perspectief van de student soms de nadruk wordt gelegd op het voordeel van het bol-deel (theoretische kennis opdoen of opfrissen voordat de praktijk in wordt gegaan), soms op het

bbl-deel (werkervaring opdoen, geld verdienen) en soms juist op de combinatie theorie-praktijk die zorgt voor de gewenste afwisseling,
    - soms is sprake van een baangarantie.
- Ongeveer een derde van de studenten heeft niet bewust gekozen voor de GLBB-variant (bij een deel van de opleidingen biedt de mbo-instelling geen reguliere bol en bbl aan) en zou bij voorkeur de reguliere bbl (of soms de bol) volgen. Dit hangt vooral samen met de behoefte aan inkomen van de oudere studenten.
- Een hoger intern rendement (hoger percentage behaalde diploma's, minder uitval) en een hogere onderwijskwaliteit is voor betrokkenen niet het primaire doel van het combineren van bol en bbl.

Omvang van het experiment en GLBB-achtige trajecten buiten het experiment

- Het experiment GLBB wordt op beperkte schaal uitgevoerd. De huidige jaarlijkse instroom wordt geschat op ongeveer 450 studenten (zie hoofdstuk 2).
- De behoefte aan opleidingen met een combinatie van bol en bbl is groter dan uit de deelname aan het experiment kan worden afgeleid. Deelname aan het experiment is namelijk niet voor alle bedrijven haalbaar of wenselijk. Het vraagt commitment van het bedrijf en een intensieve samenwerking met de mbo-instelling. Voor met name kleine bedrijven is het lastig om een van tevoren te bepalen aantal praktijkplaatsen garant te stellen een jaar voordat deelnemers daadwerkelijk het bedrijf instromen (zoals verplicht is om in een samenwerkingsovereenkomst tussen mbo-instelling en bedrijf is op te nemen). Niet voor niets zijn het vooral grote bedrijven die nu deelnemen in de GLBB.
- Het combineren van bol en bbl in eenzelfde opleiding komt ook buiten het experiment voor. Met behulp van secundaire analyses op DUO-data zijn "GLBB-achtige trajecten" getraceerd. De gehanteerde definitie is als volgt: *een GLBB-achtig traject is een opleiding bij een instelling waarvan in totaal minimaal tien studenten van een instroomcohort na het eerste of tweede leerjaar switcht van de bol naar de bbl in dezelfde opleiding op hetzelfde niveau.* GLBB-achtige trajecten komen geconcentreerd voor in een aantal (clusters van) opleidingen. Het betreft voornamelijk de opleidingsclusters:
    - Haarverzorging (opleidingen Kapper (2) en Allround kapper (3));
    - Keuken/Bediening (opleidingen Kok (2), Zelfstandig werkend kok (3), Zelfstandig werkend gastheer (3));
    - Verzorging en verpleging (opleidingen Verzorgende-IG (3), Mbo-Verpleegkundige (4));
    - Timmeren (opleidingen Timmerman (2), Allround timmerman (3));
    - Voertuigen en mobiele werktuigen (opleiding Autotechnicus (2)).
- Van instroomcohort 2015/16 switchen 768 studenten gegroepeerd van bol naar bbl in GLBB-achtige trajecten na het eerste of tweede leerjaar, op een totaal van circa 120.000 studenten die in 2015/16 starten in de bol. Het aantal van 768 studenten in GLBB-achtige trajecten is een onderschatting, onder meer doordat kleine opleidingen niet in beeld komen vanwege de gehanteerde grenswaarde van tien switchende bol-studenten per opleiding van een mbo-instelling. Het aantal leerwegswitchende studenten in GLBB-achtige trajecten is naar schatting enkele malen groter dan het aantal studenten in het experiment.
- Er zijn verschillende redenen waarom GLBB-achtige trajecten niet meedoen aan het experiment. In willekeurige volgorde:
    - het experiment is niet bekend,
    - de noodzaak wordt niet gezien (het gaat al jaren op dezelfde wijze),

- angst over administratieve rompslomp en verantwoordingsplicht,
- de voorwaarde dat ieder leerjaar uit volledig bol of volledig bbl moet bestaan, wordt te weinig flexibel bevonden (maatwerk is nodig, het ideale moment van overstap verschilt per student).

Effecten

- Op basis van gevoerde gesprekken met zowel opleidingsmanagers van GLBB-opleidingen als van GLBB-achtige trajecten blijkt de combinatie bol-bbl nut te hebben, vooral voor een betere inzetbaarheid van deelnemers in het leerbedrijf (door ze vooraf meer kennis en vaardigheden mee te geven) en daarmee voor een verbeterde toegankelijkheid (passend bij kenmerken van bepaalde studenten, zoals havisten/vwo'ers met afgebroken studie, vakvreemde instroom vanuit vmbo, entree/vmbo-b met slechte werkattitude, herintreders). Onderwijsvernieuwing en een hogere onderwijskwaliteit ontstaan als bijvangst daar waar de samenwerking tussen school en bedrijf is geïntensiveerd.
- Effecten van GLBB in termen van hogere onderwijskwaliteit, efficiëntere leerloopbanen dan wel beter arbeidsmarktperspectief zijn door middel van kwantitatieve effectanalyse moeilijk op te sporen. Onder meer omdat de experimentgroep moeilijk te definiëren is, vanwege de gebrekkige registratie en het daardoor niet volledig kunnen benutten van de mogelijkheden met BRON-data van DUO. Maar ook omdat een echt passende controlegroep ontbreekt. Bovendien geven betrokkenen bij zowel GLBB-opleidingen en GLBB-achtige trajecten aan dat deze potentiële effecten geen beweegredenen zijn voor het aanbieden van de combinatie bol-bbl.

Wettelijke verankering?

- Hoewel de combinatie bol-bbl op basis van bevindingen uit kwalitatief onderzoek *nut* heeft, staat niet op voorhand vast dat er *noodzaak* is om de gecombineerde leerweg bol-bbl formeel als zelfstandige leerweg te verankeren in de wet. Voor het voortzetten van het combineren van bol en bbl in een opleiding is dan wel een alternatieve oplossing nodig, want volgens de huidige wetgeving is het niet toegestaan om een opleiding op te tuigen waarin vooraf al duidelijk is dat studenten groepsgewijs switchen van bol naar bbl tijdens de opleiding. Een dergelijke oplossing zou in de richting gaan van een soort gedoogconstructie, dan wel een constructie waarin ruimte in bestaande regels wordt gevonden en geboden. Dat zou mogelijk moeten zijn, een individuele student kan immers te allen tijde beslissen om van leerweg te switchen.

Hoofdstuk 4

Wel of geen wettelijke verankering: bevindingen 4-meting

Voorgaande metingen hebben aangetoond dat het combineren van bol en bbl nut heeft voor bedrijven, scholen en studenten, zij het voor bepaalde opleidingen/branches en voor specifieke instromers en in omvang voor een beperkt aantal studenten. De GLBB is niet zozeer beter onderwijs, maar wel beter passend onderwijs. Omdat het nut reeds is aangetoond op basis van kwalitatief onderzoeksmateriaal en effecten niet op basis van kwantitatieve gegevens aangetoond kunnen worden, en omdat de 4-meting de laatste meting is die input kan geven voor de besluitvorming door het ministerie van OCW over het experiment, is besloten om in de 4-meting te concentreren op de laatste onderzoeksvraag van de evaluatie: Of en hoe kan een GLBB naast de bestaande leerwegen als zelfstandige leerweg in de WEB worden verankerd? Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden is een *face-to-face* gesprek gevoerd per projectleider/opleidingsmanager van de toegekende (en ook van een aantal afgewezen) aanvragen voor GLBB-opleidingen. In totaal zijn 23 gesprekken gevoerd.

4.1 Scenario's

In de gesprekken met de projectleiders/opleidingsmanagers van de GLBB-opleidingen is vooruitgekeken naar de toekomst, naar de wijze waarop het experiment een vervolg zou kunnen krijgen. Dat mogelijke vervolg is gevat in twee hoofdscenario's (in paragraaf 4.3 volgt een derde scenario waarin de GLBB wettelijk verankerd wordt en het onderscheid tussen bol en bbl wordt losgelaten).

Scenario 1 ("gedoogconstructie"): de gecombineerde leerweg wordt niet verankerd in de wet, maar mbo-opleidingen mogen studenten onder voorwaarden overschrijven van leerweg. Voorwaarden:

- De betreffende opleiding biedt een volledig bol- èn bbl-programma aan.
- Mbo-instellingen mogen in de voorlichting aangeven een gecombineerde leerweg aan te bieden, waarbij echter wel duidelijk moet zijn dat de keuze voor de overstap aan de student wordt overgelaten (dus geen verplichting vooraf).
- De student wordt tijdig van informatie voorzien over de impact van de overstap op studiefinanciering/OV-kaart en les-/cursusgeld.

Scenario 2 (wettelijke verankering): de gecombineerde leerweg wordt in de wet verankerd. Instellingen kunnen er dus voor kiezen om alleen een gecombineerde leerweg aan te bieden (en dus niet een volledige bol en bbl). Er komt een eigenstandige urennorm voor de gecombineerde leerweg in de WEB; dezelfde als nu ook in het experiment wordt gehanteerd. Het wordt mogelijk om elk half jaar over te stappen van bol naar bbl in verband met de teldatum voor de bekostiging (dus voor 1 februari of voor 1 augustus moet er zijn overgestapt van bol naar bbl). Voorwaarde:

- De student wordt tijdig van informatie voorzien over de impact van de overstap op studiefinanciering/OV-kaart en les-/cursusgeld.

Het tweede scenario van wettelijke verankering is voor een groot deel gelijk aan de wijze waarop het momenteel gaat in het experiment, maar niet helemaal. Scenario 2 bevat namelijk geen eis van een samenwerkingsovereenkomst en/of een garantie voor een aantal praktijkplaatsen, voornamelijk omdat niet duidelijk is of het mogelijk is om dergelijke eisen te stellen aan een wettelijke verankerde leerweg (de huidige eisen zijn verbonden aan deelname aan het experiment).

4.2 Oordelen over de scenario's

Hieronder zijn de voordelen van beide hoofdscenario's uiteengezet, waarbij de bijbehorende redenering van respondenten is toegelicht en waarbij is vermeld in hoeveel gesprekken een betreffend voordeel is genoemd. Om herhaling te voorkomen worden nadelen niet apart genoemd, aangezien het nadeel van het ene scenario doorgaans het voordeel van het andere scenario is.

Voordelen van scenario 1 (gedoogconstructie)

- [7x] Volledige flexibiliteit in het moment van overstap. Het geschikte moment van overstap kan per student anders zijn, en met een flexibele overstap kun je maatwerk leveren. Dat is niet het geval bij wettelijke verankering van de GLBB, ook niet als je de overstap per half jaar kunt regelen. Want ook dat is op voorhand bepaald en voor de hele klas geldig, terwijl je per student maatwerk wilt leveren.
- [1x] Terugvaloptie: dat de student altijd kan terugvallen op een reguliere bol of bbl.

Voordelen van scenario 2 (wettelijke verankering)

- [11x] Mogelijkheid om alleen de GLBB aan te bieden, dan wel niet de reguliere bol of bbl aan te hoeven bieden (zoals bij scenario 1 het geval is): met wettelijke verankering van de GLBB is er sprake van drie evenwaardige leerwegen, en mag de opleiding kiezen welke leerwegen worden aangeboden.
  - Voor sommige opleidingen is dit cruciaal, omdat studenten niet direct in de bbl kunnen starten: bij de opleiding tot treinmachinist heb je een half jaar nodig om het 'rijexamen' te halen, bij de deelnemende groene opleiding is het tractor rijbewijs vereist. In sommige technische opleidingen biedt het bol-deel de mogelijkheid eerst het veiligheidscertificaat VCA te bemachtigen. Ook is genoemd dat een reguliere bol geen passende leerweg voor de betreffende opleiding is, omdat veel vaardigheden in de praktijk opgedaan moeten worden.
  - Er hoeft geen apart les- en examenprogramma voor de reguliere bol en de reguliere bbl ontwikkeld te worden.
  - Het onderwijs is doelmatiger: met geringe instroom is het eenvoudiger één leerweg in stand te houden (dit argument is zwakker naarmate het beter lukt studenten van verschillende leerwegen gezamenlijk onderwijs aan te bieden).
  - Het onderwijs is qua opleidingsprogramma, planning, administratie, et cetera eenvoudiger te organiseren, in tegenstelling tot een situatie waarin studenten zelf bepalen of en wanneer ze overstappen.
- [10x] Duidelijkheid en status/erkenning: gedogen is alsof het eigenlijk niet mag. Men wil erkenning voor het traject, de status dat het traject volwaardig en goed is, en men wil duidelijk zijn over het lesprogramma en de bekostiging in de communicatie richting leerbedrijven en studenten.

- [4x] Minder administratieve lasten: de GLBB als formele leerweg die ook aan te kruizen is in de registratie- en administratiesystemen van scholen; er hoeft niet meer handmatig van bol naar bbl te worden overgezet.

Overall

Aan iedere respondent is de voorkeur voor een scenario gevraagd:

- Voorkeur voor scenario 1 (gedoogconstructie): 6 keer.
- Voorkeur voor scenario 2 (wettelijke verankering): 14 keer.
- Geen voorkeur of geen mening: 3 keer.

Uit deze telling komt een voorkeur voor scenario 2 naar boven. Daar dienen wel enkele kanttekeningen bij gemaakt te worden.

Allereerst heeft de voorkeur voor scenario 2 in belangrijke mate te maken met de voor sommige opleidingen onoverkomelijke drempel bij scenario 1 om zowel een reguliere bol als een reguliere bbl aan te moeten bieden. Zonder deze voorwaarde bij scenario 1 zou de voorkeur voor scenario 2 niet zo duidelijk zijn. Enkele betrokkenen bestempelen de voorwaarde als onnodig. Hun redenering is dat studenten voldoende keuze hebben als de betreffende school maar één leerweg aanbiedt, want bij interesse in een andere leerweg kunnen ze ook naar een andere mbo-school of een verwante opleiding binnen dezelfde school. Het is volgens hen vooral van belang de student bij de intake goed voor te lichten over mogelijke scenario's en alternatieven/terugvalopties mocht de oorspronkelijke keuze niet goed uitpakken.

Ten tweede is door enkele betrokkenen met een voorkeur voor scenario 2 aangegeven dat ook zij liever meer flexibiliteit willen hebben in het moment van overstap van bol naar bbl. Voor de duidelijkheid, dat geldt niet voor allemaal, want anderen geven vanwege de organiseerbaarheid van de opleiding de voorkeur aan een vooraf bepaald overstapmoment.

Hiervoor zijn de meningen van betrokkenen bij – aan het GLBB-experiment – deelnemende opleidingen weergegeven. Maar wat betekent de keuze voor de gedoogconstructie dan wel wettelijke verankering op de GLBB-achtige trajecten buiten het experiment? Bij de gedoogconstructie in de geschetste vorm (scenario 1) zouden ook zij verplicht zijn om zowel de reguliere bol en bbl te moeten aanbieden. Uit de uitgevoerde verkenning van de vorige meting is niet duidelijk hoeveel van de GLBB-achtige trajecten beide leerwegen aanbieden en dus of deze voorwaarde een struikelblok zou vormen. Bij wettelijke verankering (scenario 2) zullen de GLBB-achtige trajecten zich moeten aanpassen aan de werkwijze van de GLBB zoals die in de wet zal worden verankerd. Uit de uitgevoerde verkenning is bekend dat in ieder geval een deel van de GLBB-achtige trajecten dat niet ziet zitten vanwege een gebrek aan flexibiliteit van het overstapmoment. De halfjaarlijkse overstapmogelijkheid biedt in ieder geval niet voor alle GLBB-achtige trajecten de benodigde flexibiliteit.

Overpeinzingen bij wettelijke verankering

<u>Samenwerkingsovereenkomst en garantie aantal praktijkplaatsen:</u> Het geschetste scenario van wettelijke verankering bevat geen verplicht gestelde samenwerkingsovereenkomst tussen betrokken leerbedrijf/-bedrijven en de school en ook geen verplichte garantie van het bedrijf om een vooraf bepaald aantal praktijkplaatsen beschikbaar te stellen. Deze eisen zijn gesteld als voorwaarde voor deelname aan het experiment. Is het überhaupt mogelijk om dit te eisen in het geval van wettelijke verankering en is het wenselijk? Allereerst merken we op dat de gehanteerde garantie van het aantal praktijkplaatsen in werkelijkheid geen echte garantie is. Er zijn namelijk geen

sancties mogelijk. Door diverse scholen wordt beweerd dat het niet direct voor de hand ligt om zo'n garantie te eisen aan bedrijven, aangezien dat bij een reguliere bbl ook niet wordt geëist. Net als bij de reguliere bbl zou de verantwoordelijkheid voor het vinden van een praktijkplaats in eerste instantie bij de student worden gelegd. Als een student geen praktijkplaats kan vinden, dan is het de gezamenlijke verantwoordelijkheid van school en student om een plaats te zoeken. Uit het onderzoek naar GLBB-achtige trajecten komt naar voren dat diverse mbo-instellingen hun verantwoordelijkheid nemen en dat zij uit zichzelf afspraken maken met bedrijven over gegarandeerde praktijkplaatsen dan wel ondersteuning geven bij het vinden van praktijkplaatsen of op zijn minst de student tijdig wijzen op de noodzaak van het vinden van een praktijkplaats.
Het aangaan van een samenwerkingsovereenkomst (ongeacht of hier de garantie voor een aantal praktijkplaatsen deel van uitmaakt) vinden diverse deelnemende scholen een goede zaak. Het voordeel is dat school en bedrijf vanaf de start serieus, niet-vrijblijvend en – zo blijkt – intensief met elkaar samenwerken, met een positieve invloed op de kwaliteit van het onderwijs (door o.a. veel overleg, co-creatie, co-uitvoering, regelmatig updaten van het curriculum). De school is gebaat bij partners die voor langere tijd instappen en een samenwerkingsovereenkomst kan helpen om duurzame partners te krijgen. Eén school adviseert dan ook om het aangaan van een samenwerkingsovereenkomst overeind te houden en te stimuleren. Een samenwerkingsovereenkomst als verplichting zien scholen daarentegen niet zitten.

Urennorm: Het verankeren van de GLBB als formele leerweg in de WEB is met betrekking tot de urennormen eenvoudig te realiseren. De urennormen zijn ten behoeve van het experiment reeds uitgedacht en staan vermeld in het "Besluit experiment beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl" (zie de bijlage voor het betreffende artikel uit het Besluit). Wel dienen deze aangevuld te worden indien een overstapmoment per halfjaar mogelijk wordt gemaakt.

Bekostiging: Net als voor de urennorm heeft de mogelijkheid om per half jaar de overstap naar bbl in het opleidingsplan te programmeren ook implicaties voor de bekostigingsfactor van de GLBB. In het voorbeeld van een driejarige opleiding en een jaarlijkse overstapmogelijkheid zijn er twee varianten mogelijk: bol-bol-bbl of bol-bbl-bbl. Bij een driejarige opleiding en een halfjaarlijkse overstapmogelijkheid zijn er in theorie vijf opties mogelijk (uitgaande van 1 overstap):

bol-bol-bol-bol-bol-bbl (2,5 jaar bol),
bol-bol-bol-bol-bbl-bbl (2 jaar bol),
bol-bol-bol-bbl-bbl-bbl (1,5 jaar bol),
bol-bol-bbl-bbl-bbl-bbl (1 jaar bol),
bol-bbl-bbl-bbl-bbl-bbl (0,5 jaar bol).

Volgens de huidige logica van de bekostiging met een andere bekostiging voor bol en bbl zou dit betekenen dat voor elke optie een aparte bekostigingsfactor gehanteerd wordt.

4.3 GLBB en flexibilisering van het mbo (scenario 3)

Uit paragraaf 4.2 blijkt dat beide scenario's niet optimaal bevonden worden. Wettelijke verankering geeft voor een deel van de scholen te weinig flexibiliteit om per student het moment van overstap te bepalen. De gedoogconstructie geeft te weinig flexibiliteit voor de school om te bepalen welke leerwegen zij aanbiedt. Het flexibel zijn in de mate waarin je praktisch ingerichte onder-

wijstijd als bot (begeleide onderwijstijd) kunt inrichten en waarin je bot en bpv (beroepspraktijkvorming) met elkaar kunt afwisselen en het gemak waarmee je een onderwijs- en examenprogramma voor bol en bbl kunt invullen, bepalen in grote mate de voorkeur voor (of juist afkeer tegen) een scenario. Het toverwoord in deze discussie is flexibiliteit. Om die reden is de betrokkenen bij GLBB-opleidingen een derde scenario voorgelegd en is met hen gebrainstormd over wensen, mogelijkheden en uitdagingen om het onderwijs in de toekomst te flexibiliseren. Deze discussie ging vaak verder dan het hierna geschetste derde scenario, mede doordat dit scenario niet volledig is ingekleurd.

Scenario 3: (de “flexibele leerweg”): de GLBB wordt wettelijk verankerd en het onderscheid tussen bol en bbl bestaat niet langer. Met betrekking tot de bpv-uren: afhankelijk van de aard van de werkzaamheden van de student loopt hij of zij stage (voorheen bol) dan wel is aan de slag als werknemer (voorheen bbl). Er komt een eigenstandige urennorm en een eigenstandige bekostigingsfactor, maar het is nog onduidelijk hoe deze eruit zullen zien. Ook moet nog verkend worden of de student in deze leerweg recht heeft op studiefinanciering en OV-kaart.

Het derde scenario wordt als potentieel interessant bestempeld. Het blijkt dat scholen los van het GLBB-experiment en ook in het experiment zelf worstelen met de urennorm. Over het algemeen zijn scholen voorstander voor een flexibelere omgang met de norm voor het aantal uren bot en bpv en de verdeling daartussen. Bij de opleidingen in het GLBB-experiment wordt expliciet de 700-uren norm voor bot in het eerste jaar als beknellend ervaren. De meeste GLBB-opleidingen bereiden voor op praktische beroepen, die je leert door te doen. Dus ook in het eerste leerjaar is er behoefte aan veel bpv en praktijkgerichte lessen. Scholen weten niet goed hoe zij praktijkgericht onderwijs als bot kunnen vormgeven. Bovendien maakt de 700-urennorm het eerste leerjaar relatief duur en komen juist deze kosten vooral bij de school te liggen. Een ander nadeel van de 700-urennorm is dat deze niet past bij herintreders en zij-instromers, die inkomen nodig hebben en/of de opleiding moeten combineren met een (bij)baan of de zorg voor kinderen.

Ondanks de interessante mogelijkheden die scenario 3 zou kunnen bieden, geven veel respondenten aan vanwege de onduidelijkheden in de inrichtingsvoorschriften (m.n. de wijze van bekostiging en normen voor onderwijsuren/bot/bpv) geen goed oordeel over dit scenario te kunnen vellen. Aanvullend wordt gewezen op mogelijke negatieve prikkels die kunnen ontstaan:

- dat met het verdwijnen van het onderscheid bol en bbl ook het onderscheid tussen een bol-stagiair en een bbl-leerwerknemer vaag wordt. Betrokkenen geven aan dat een deel van de bedrijven de bol-stagiaires inzet als werknemer en de vrees is dat dat in scenario 3 nog vaker het geval zal zijn. Het lerende/ontwikkelende aspect van de bpv komt met andere woorden (meer) onder druk te staan.
- bij een gegeven bekostiging is er een onwenselijke financiële stimulans voor de school om een onderwijsprogramma zo goedkoop mogelijk – veel bpv en weinig bot – in te richten.

Al met al concluderen de scholen dat meer flexibiliteit met name in de omgang met de urennorm gewenst is, maar dat het wettelijk verankeren van een flexibele leerweg (scenario 3) eerst goed doordacht en uitgewerkt moet worden. Er is vooral behoefte aan meer vrijheid voor de verhouding tussen bot en bpv. Dit zou bijvoorbeeld gerealiseerd kunnen worden met een norm van het totale aantal uren in combinatie met lage minimumnormen voor bot en bpv. Bijvoorbeeld, een opleiding moet ten minste 1.000 uren per studiejaar bevatten (bot + bpv samen), waarvan minimaal 200 uur bot en 200 uur bpv.

Hoofdstuk 5

Conclusies en aanbevelingen

Het experiment 'beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl' (GLBB) is in schooljaar 2015/16 van start gegaan en eindigt op 31 juli 2021. Met het experiment krijgen deelnemers in het eerste leerjaar onderwijs in de bol en in het laatste leerjaar in de bbl. Het is aan de instelling of de mogelijk tussenliggende leerjaren worden gevolgd in de bol dan wel de bbl. Instellingen konden op 15 januari 2018 voor het laatst een aanvraag voor deelname aan het experiment doen. Het GLBB-experiment wordt op beperkte schaal uitgevoerd. In totaal zijn 67 aanvragen gedaan, waarvan er 48 zijn toegekend en 41 ook daadwerkelijk gestart. Ongeveer een kwart is gaandeweg gestopt, met name vanwege een te geringe instroom of de voorkeur voor bedrijven en studenten voor de reguliere bbl. De overgebleven GLBB-opleidingen hebben gezamenlijk een jaarlijkse instroom van circa 450 studenten.

Het consortium 2B MBO (KBA Nijmegen en ResearchNed) voert in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) de meerjarige evaluatie van het experiment GLBB uit. De evaluatie is in 2016 gestart en loopt door tot in 2021, en brengt de (voortgang van de) implementatie van het experiment in beeld alsook in welke mate de beoogde effecten optreden. De onderzoeksvragen voor de evaluatie zijn als volgt geformuleerd.

1. *Wat zijn de opbrengsten van het experiment in termen van de gestelde doelen (d1-d5)?*
   - betere inzetbaarheid van studenten in het leerbedrijf door ze meer kennis en (praktische) vaardigheden mee te geven (d1);
   - bijdragen aan een 'leven lang ontwikkelen' door herintreders op de instelling eerst theoretisch bij te scholen in het bol-deel van de opleiding (d2);
   - het verbeteren van de kwaliteit van het beroepsonderwijs door een andere/betere balans tussen de theoretische en praktische voorbereiding op het beroep (d3a);
   - het verbeteren van de toegankelijkheid van het beroepsonderwijs door een andere/betere balans tussen de theoretische en praktische voorbereiding op het beroep (d3b);
   - het realiseren van een groter aanbod aan praktijkplaatsen (d4);
   - het verbeteren van de doelmatigheid van het onderwijs door een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt (d5).
2. *Hoe wordt de GLBB ingericht en wat is daarin succesvol en wat niet?*
3. *Wat is de bijdrage van het beleid (ruimte in wet- en regelgeving) aan de opbrengsten?*
4. *Of en hoe kan een GLBB naast de bestaande leerwegen als zelfstandige leerweg in de WEB worden verankerd?*

In de eerste drie metingen zijn antwoorden gezocht op de onderzoeksvragen 1, 2 en 3. De onderhavige vierde meting geeft een antwoord op onderzoeksvraag 4, op de vraag of de GLBB naast de bestaande leerwegen zou moeten worden verankerd en zo ja, hoe dat gerealiseerd zou kunnen worden. Hieronder volgen de conclusies en aanbevelingen gebaseerd op het geheel van de vier uitgevoerde metingen.

Onderzoeksvraag 1

Het onderstaande schema toont bondig aan welke resultaten (midden) en beoogde effecten (rechts) wel en niet bereikt zijn. Groen betekent grotendeels dan wel bij een groot aantal GLBB-opleidingen bereikt, oranje ten dele dan wel bij een deel van GLBB-opleidingen bereikt en rood (vrijwel) niet dan wel bij (bijna) geen van de GLBB-opleidingen bereikt. De twee belangrijkste opbrengsten van de GLBB zijn:

- De student komt beter beslagen ten ijs in het leerbedrijf en is daar beter inzetbaar. Voor het bedrijf heeft dit als belangrijk voordeel dat zij minder tijd aan begeleiding kwijt is.
- De GLBB is aantrekkelijker en/of past beter voor bepaalde studenten. Daardoor is het onderwijs toegankelijker, met name voor vakvreemde vmbo-/havo-instroom met een niet-passende vooropleiding en voor jonge vo-instromers die eerst zacht kunnen landen in de veilige omgeving van de school alvorens het bedrijf in te stappen. Voor herintreders en zij-instromers kan de GLBB een uitkomst zijn, maar vaak heeft de reguliere bbl vanwege de behoefte aan inkomen de voorkeur.

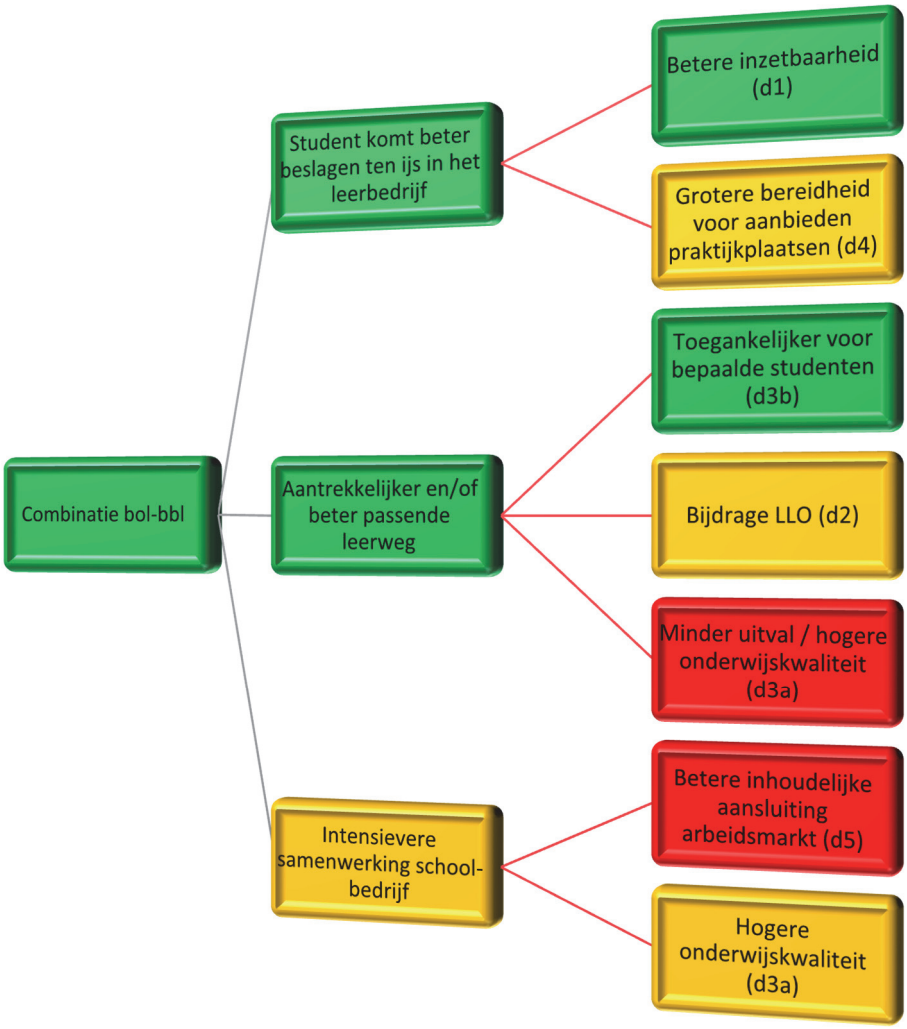

Onderzoeksvraag 2

Het voorgaande schema laat zien dat de samenwerking tussen school en bedrijf/bedrijven bij een deel van de GLBB-opleidingen intensief is. Het moeten aangaan van een samenwerkingsovereenkomst heeft daar een bijdrage aan geleverd, doordat vanaf de start afspraken zijn gemaakt en er vaak wordt overlegd en geëvalueerd. Het overleg gaat onder meer over de invulling en inrichting van het onderwijs. Het gaat bijvoorbeeld om co-creatie, co-makership, docentenstages en hybride leren. De intensieve(re) samenwerking leidt met andere woorden tot onderwijsvernieuwing, dat tevens doorsijpelt naar de reguliere bol en bbl. Daar waar de samenwerking intensiever is geworden is de kwaliteit van het onderwijs volgens betrokkenen verbeterd, een niet-beoogde en positieve bijvangst.

Bij een deel van de GLBB-opleidingen is een intensieve(re) samenwerking en hogere onderwijskwaliteit niet aan de orde. Aan de invulling en inrichting is bij deze opleidingen niet veel veranderd, althans niet als gevolg van de GLBB. Zelfs het combineren van bol en bbl in dezelfde opleiding is vaak geen vernieuwing, maar een voortzetting van de wijze waarop het in de jaren voor invoering van het experiment ook gebeurde.

Onderzoeksvraag 3

De bijdrage van het beleid in het realiseren van de opbrengsten is vooral gelegen in de mogelijkheid om bol en bbl in eenzelfde traject te combineren. Dergelijke combinatieopleidingen bestonden ook voor het experiment reeds. Bij het van kracht worden van de WEB in 1995 was de wettekst onvoldoende duidelijk over het wel of niet mogen aanbieden van een combinatieopleiding. Het leek te mogen. Na aanscherping van de WEB in 2013 werd duidelijk dat het niet meer mocht. Het in 2015 gestarte experiment biedt na de wetwijziging de gewenste mogelijkheid om toch bol en bbl in één traject te combineren. De voorwaarde in het experiment dat sprake moet zijn van gehele leerjaren bol en bbl vinden betrokken van diverse deelnemende GLBB-opleidingen onvoldoende flexibel. De wens is er om studenten de overstap naar de bbl te laten maken op het moment dat zij daar rijp voor zijn, en dat moment is niet vooraf bepaald en kan per student verschillen. Ook sommige GLBB-achtige trajecten buiten het experiment zijn deze mening toegedaan, wat voor betrokkenen van deze trajecten een relevante reden is om niet aan het experiment mee te doen. Aan de andere kant heeft niet iedere opleiding behoefte aan verdergaande flexibilisering in het moment van overstap naar de bbl, met als reden dat een vooraf bepaald overstapmoment het eenvoudiger en doelmatiger maakt om een lesprogramma te ontwikkelen en uit te voeren.

Zoals eerder vermeld heeft de verplicht gestelde samenwerkingsovereenkomst en garantie praktijkplaatsen een onverwacht en positief effect gehad. In eerste instantie zijn deze met de nodige scepsis ontvangen, met name aangaande de garantie. Zo hebben meerdere bedrijven een jurist ingeschakeld om te analyseren welke gevolgen kleven aan het eventueel niet (kunnen) nakomen van de garantie. Toen duidelijk werd dat van een harde garantie geen sprake is, omdat ministerie of school geen sanctiemogelijkheden hebben, was de garantie geen probleem meer. Gezien het positieve effect van een samenwerkingsovereenkomst op de intensiteit en duurzaamheid van de samenwerking en op de onderwijskwaliteit ligt het voor de hand om school en bedrijf op de een of andere wijze te stimuleren om afspraken te maken voordat zij een GLBB starten. Bijvoorbeeld door middel van een intentieverklaring in plaats van de in het experiment verplicht gestelde samenwerkingsovereenkomst.

Onderzoeksvraag 4

De GLBB kan als een zelfstandige leerweg in de WEB worden verankerd. De vraag is of dat zinvol is en, zo ja, op welke wijze dit het beste verankerd kan worden. De evaluatie toont aan dat het combineren van bol en bbl nuttig is. Omdat het combineren van bol en bbl in eenzelfde traject in de WEB niet is toegestaan, lijkt wettelijke verankering van de GLBB voor de hand te liggen. De evaluatie laat echter ook zien dat een dergelijke combinatieopleiding in een beperkt aantal situaties gebruikt wordt. Een alternatief is om te gedogen in plaats van wettelijk te verankeren. Voorafgaand aan de vierde meting van onderhavige evaluatie heeft het onderzoeksteam samen met het ministerie van OCW twee scenario's uitgewerkt. Het eerste scenario is de gedoogconstructie waarbij scholen een combinatieopleiding mogen aanbieden en deze ook openbaar mogen promoten. De voorwaarde bij dit scenario is dat de keuze voor het wel of niet overstappen naar de bbl bij de student ligt, en daarmee dat de opleiding zowel een reguliere bol als een reguliere bbl aanbiedt. Het tweede scenario gaat uit van wettelijke verankering met als aanvulling op het experiment dat de overstap van bol naar bbl ook halverwege een leerjaar mag worden geprogrammeerd. De scenario's zijn voorgelegd aan en besproken met betrokkenen van de GLBB-opleidingen.

De meerderheid van de betrokkenen is voorstander van wettelijke verankering. Allereerst vanuit principieel oogpunt: men wil erkenning voor het traject en de status dat het GLBB-traject volwaardig en goed is. Anderzijds vanuit organisatorisch oogpunt: het om diverse redenen niet willen of kunnen aanbieden van zowel een reguliere bol als een reguliere bbl. Dit was bij de geschetste gedoogconstructie namelijk als voorwaarde gesteld. Geen van beide scenario's is voor alle partijen ideaal. De gedoogconstructie niet vanwege bovengenoemde reden; wettelijke verankering niet vanwege een vooraf bepaald vaststaand moment van de overstap van bol naar bbl. Tenzij gesleuteld wordt aan de voorwaarden verbonden aan de scenario's heeft wettelijke verankering dus de voorkeur van de deelnemende GLBB-opleidingen.

In het geval van wettelijke verankering is de vraag op welke wijze dit gedaan kan worden. In principe kunnen de uitgangspunten van het experiment worden behouden. Daarbij verdienen drie aspecten in ieder geval nadere toelichting, namelijk de te hanteren urennorm, bekostigingsfactor en de omgang met de in het experiment verplicht gestelde samenwerkingsovereenkomst en garantie van praktijkplaatsen.

De urennorm is het meest eenvoudig. Ten behoeve van het experiment zijn de urennormen reeds uitgedacht. Deze kunnen worden overgenomen en behoeven alleen aanvulling als vastgehouden wordt aan de mogelijkheid uit scenario 2 om de overstap van bol naar bbl ook halverwege een leerjaar te mogen programmeren.

Voor de bekostigingsfactor geldt een gelijke redenering als voor de urennorm. Omdat de bekostiging van de bol verschilt met die van de bbl, zou voor iedere variant van de GLBB een separate bekostigingsfactor berekend moeten worden. In het voorbeeld van een driejarige GLBB-opleiding zijn er vijf varianten mogelijk, namelijk een opleiding met 2,5 jaar bol, 2 jaar bol, 1,5 jaar bol, 1 jaar bol en 0,5 jaar bol.

Bij het scenario van wettelijke verankering zijn de voorwaarden van een samenwerkingsovereenkomst en een gegarandeerd aantal praktijkplaatsen niet opgenomen. Zoals eerder gememoreerd zou het gezien de positieve effecten wel zinvol zijn om scholen te stimuleren een intentieverklaring met bedrijven op te stellen, met daarin afspraken over bijvoorbeeld de onderlinge samenwerking, invulling van het onderwijs en over het aanbieden van praktijkplaatsen.

De beslissing over het experiment GLBB is er één die op korte termijn moet worden genomen. Wanneer we naar de lange termijn kijken, dan is de huidige discussie over flexibilisering van het mbo interessant. Het ministerie van OCW voert op dit moment een strategische verkenning uit naar de ontwikkelingen in en rondom het mbo en de gevolgen hiervan voor het mbo over circa 8 tot 10 jaar. De verkenning moet onder meer leiden tot een perspectief van hoe het thema flexibiliteit verder vorm kan krijgen, en welke acties daartoe moeten worden ingezet. Flexibilisering is een lastig begrip en niet eenduidig te definiëren. Het is sterk afhankelijk van het perspectief van waaruit wordt gekeken, bijvoorbeeld vanuit de schoolorganisatie, vanuit het curriculum, vanuit de student. Dit onderzoek wijdt daar verder niet in detail over uit; het gaat er simpelweg niet over. Wel is er tijdens de vierde meting met een derde scenario – de GLBB als flexibele leerweg die wettelijk verankerd is en waarbij het onderscheid tussen bol en bbl in zijn geheel wordt losgelaten – met betrokkenen van GLBB-opleidingen over gebrainstormd. Het derde scenario wordt bovenal beschouwd als een nuttige denkoefening over mogelijkheden tot flexibilisering van de reguliere bol en bbl en niet zozeer als een serieuze optie voor de invulling van de GLBB. Duidelijk is dat er in het algemeen – dus niet alleen bij de GLBB – behoefte is aan meer flexibiliteit en aan meer duidelijkheid over huidige mogelijkheden tot meer flexibiliteit. Het gaat dan over aspecten zoals de totale urennorm, de urennorm voor bot in het eerste leerjaar, de verhouding tussen het aantal uren bot en bpv, en duidelijkheid over wanneer een lesuur wel en niet tot begeleide onderwijstijd kan/mag worden gerekend. Met onder meer de publicatie *Ruimte in regels,* de oprichting van de mbo-brigade en het aangepaste onderzoekskader van de Inspectie van het Onderwijs (zolang de kwaliteit op orde is, wordt niet gekeken naar het wel/niet behalen van de urennorm) is in recente jaren meer duidelijkheid en flexibiliteit gekomen. Een verdergaande flexibiliteit, zoals uit de strategische verkenning van OCW naar voren kan komen, zou de behoefte aan het combineren van bol en bbl in eenzelfde traject minder groot of zelfs overbodig kunnen maken. Dat laat onverlet dat een beslissing genomen moet worden over de voortzetting van de GLBB-opleidingen vanaf schooljaar 2021/22. Een zorgvuldige afweging en een passend besluit zijn uiteraard van belang. Maar ook het tijdig nemen van een besluit is wenselijk, omdat mbo-instellingen ruim (doorgaans circa anderhalf jaar) van tevoren hun opleidingsportfolio bepalen en inrichten, ofwel vóór 1 januari 2020. Bij voorkeur zou een besluit niet later dan aan het begin van schooljaar 2020/21 moeten plaatsvinden.

Tot slot

De evaluatie toont dat zowel het scenario van wettelijke verankering als het scenario van de gedoogconstructie vanuit het oogpunt van de directbetrokkenen (school, student, bedrijf) niet ideaal is. Een alternatief scenario, dat niet is onderzocht, betreft een ruimere interpretatie van de WEB. Eerder heeft OCW bij het verkorten van de onderwijsduur binnen de kaders van de WEB meer mogelijkheden gecreëerd om te werven voor groepen studenten die een verkort opleidingstraject wilden doen (zie handreiking verkorten, vraag 5 en 7). Naar analogie daarvan zijn er wellicht ook mogelijkheden om dit toe te passen op de gecombineerde leerweg bol/bbl. Dat zou dan betekenen dat werven voor een opleiding in een gecombineerde leerweg mag, zolang de school duidelijk maakt voor welke doelgroep deze opleiding is, welke toelatingscriteria de school hanteert en hoe de school deze beoordeelt. Voor studenten in de gecombineerde leerweg moet op basis van afspraken in de onderwijsovereenkomst duidelijk zijn op welk moment de overstap van de bol naar de bbl plaatsvindt. Met instemming van de student en het leerbedrijf waar de beroepspraktijkvorming plaatsvindt, kan van dat vooraf vastgelegde moment worden afgeweken. Met dit alternatief kunnen mbo-instellingen hun studenten een gecombineerde leerweg blijven

aanbieden (maar waarbij de keuze voor overstap naar een andere leerweg uitsluitend bij de student ligt). Zodat de tijd en energie die opleidingen in het experiment hebben gestoken en de daaruit voortvloeiende onderwijsprogramma's, onderwijsvernieuwing en intensieve samenwerking met bedrijven niet verloren gaan, net zomin als de voordelen die het voor studenten en bedrijven biedt.

Bijlage – Artikel 5, lid 1 van het Besluit van 15 mei 2015 “Besluit experiment beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl”

Artikel 5. Inrichting beroepsopleiding in afwijking van de wet

1. In afwijking van de artikelen 7.2.2, tweede lid, en 7.2.7, derde, vierde en achtste lid, van de wet, voldoet het onderwijsprogramma voor de beroepsopleiding bol-bbl aan de eisen met betrekking tot voldoende begeleide onderwijsuren en uren beroepspraktijkvorming, bedoeld in artikel 7.2.7, eerste lid, van de wet, indien het bevoegd gezag voor de deelnemer een onderwijsprogramma verzorgt dat:
   a. voor een tweejarige basisberoepsopleiding of vakopleiding één studiejaar bol en één studiejaar bbl kent en ten minste 1.850 klokuren omvat waarvan ten minste 900 begeleide onderwijsuren en ten minste 860 uren beroepspraktijkvorming, met dien verstande dat in het eerste studiejaar ten minste 700 begeleide onderwijsuren worden verzorgd;
   b. voor een driejarige vakopleiding of middenkaderopleiding:
      1°. één studiejaar bol en twee studiejaren bbl kent en ten minste 2.700 klokuren omvat waarvan ten minste 1.100 begeleide onderwijsuren en ten minste 1.470 uren beroepspraktijkvorming, met dien verstande dat in het eerste studiejaar ten minste 700 begeleide onderwijsuren worden verzorgd; of
      2°. twee studiejaren bol en één studiejaar bbl kent en ten minste 2.850 klokuren omvat waarvan ten minste 1.450 begeleide onderwijsuren en ten minste 1.060 uren beroepspraktijkvorming, met dien verstande dat in het eerste studiejaar ten minste 700 begeleide onderwijsuren worden verzorgd;
   c. voor een vierjarige middenkaderopleiding:
      1°. één studiejaar bol en drie studiejaren bbl kent en ten minste 3.550 klokuren omvat waarvan ten minste 1.300 begeleide onderwijsuren en ten minste 2.080 uren beroepspraktijkvorming, met dien verstande dat in het eerste studiejaar ten minste 700 begeleide onderwijsuren worden verzorgd; of
      2°. twee studiejaren bol en twee studiejaren bbl kent en ten minste 3.700 klokuren omvat waarvan ten minste 1.650 begeleide onderwijsuren en ten minste 1.670 uren beroepspraktijkvorming, met dien verstande dat in het eerste studiejaar ten minste 700 begeleide onderwijsuren worden verzorgd; of
      3°. drie studiejaren bol en één studiejaar bbl kent en ten minste 3.850 klokuren omvat waarvan ten minste 2.000 begeleide onderwijsuren en ten minste 1.510 uren beroepspraktijkvorming, met dien verstande dat in het eerste studiejaar ten minste 700 begeleide onderwijsuren worden verzorgd.

ISBN 978-94-92743-30-5
NUR 840

KBA Nijmegen

ResearchNed

© 2020 KBA Nijmegen | ResearchNed